

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret

Citation: Holberg, Ludvig: "Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret", i Holberg, Ludvig: *Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret*, udg. af F.J. BILLESKOV JANSEN ; Volmer Rosenkilde , Rosenkilde og Bagger, 1969-1971, s. 71. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-holberg10-shoot-idm140342681330176/facsimile.pdf> (tilgået 18. april 2024)

Anvendt udgave: Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret

GUDFRYGTIGE SKALKE

LIBR. I. EPIGRAMM. 66

*Furatur, fallit, bibit ac mœchatur Aristo:
Et simul in precibus tempora certa locat.*

Blant de mange stridige Qvaliteter, som findes hos de saa kaldne fornuftige Creature, og som foraarsage, at man haver Møje ved at give Definition paa et Menneske, er dette, at man hos de fleste finder en bestandig Omvæxling af Guds frygt og U-gudelighed, saa at deres Levnet kand lignes med en intermittent Feber, hvorudi Heede og Kulde vœxelvîis haver Overhaand. Man seer gemeenligen Mennesker ligesom udi en lige Grad at forfremmes udi Devotion og U-gudelighed: man seer dem at multiplicere deres Bønner og Andagt tillige med deres onde Gierninger, saa at man skulde tænke, at de synde, for des alvorligere at kunde bede, eller at de bede, for desmeere u-straffet at kunde synde. Hvis det eene øvedes paa skrømt, kunde man let begribe det andet: thi da blev Andagten en Øjensskalks almindelige Character, som er gandske let at fatte. Thi en Øjensskalk har et vist Maal, som han sigter til, hvilket han tænker under Guds frygt og Ærligheds Maske at naae. Men denne Devotion, som jeg her forestiller, er, skjønt mindre lastværdig, dog meere u-rimelig. Thi her bedes alvorligen, og her syndes ogsaa alvorligen. Ligesom Febricitantens Kulde er virkelig Kulde, og dens Heede en virkelig Heede. Nogle skulle vel holde for, at denne Character, saasom den er selsom, saa er den ogsaa rar, og at derfor de Mennesker, hos hvilke findes saadan Blanding, bør ansees som Monstra. Men Erfarenhed viser, at intet er meere gangbart, og findes denne Character allermest hos dem, som have allermindst Beqvemhed til Simulation. Man maa derfor ikke lade sig forbløife af den Roes, som gemeenligen tillegges een og anden med disse Ord: *Det er en Mand, som frygter GUD*; man maa ogsaa efterforske hvad han bestiller mellem Fro-Prædiken, Højmesse og Aften-Sang, om hans Guds frygt er den samme om

Mandagen, som den var om Søndagen, ja om han ikke efter den almindelige Maade alternerer med Bønner og Synder: og, hvis han befindes saaledes at være, er det langt fra at han fortjener det Navn af en Gudfrygtig Mand, at man heller kand legge ham hans daglige Lovsang og Kirkegang til Last. Man siger udi Ordsproget, at Hunde-Bønner komme ikke til Himmels. Thi at bede ideligen om de Synders Forladelse, som man stedse agter paa nye igien at bedrive, er ikke andet end at spille Giek med Religionen, endskiønt man beder alvorligen. Det var derfor, at den viise Bias, da han var paa et Skib med nogle u-gudelige Mennesker, og hørte dem udi en paakommende Storm at bede, taledede dem saaledes til: *Beders sagte, kiære Børn, at Guderne ikke merke, at I ere her.* Derfor sagde den unge Æschinus hos Terentium til sin Fader: *Kiære Fader! beed du heller Guderne end jeg; thi saasom du est bedre Mand, end jeg er, saa er det troeligt at de heller bønhøre dig:* Tu comprecare Deos, potius, quam ego; nam certè scio, eos obtemperaturos tibi magis, quòd es tu multò melior, quam ego sum. Den daglige Erfarenhed viser os utallige Exempler paa saadan bizarre Andagt. Man seer af Kirke-Historien, at Folk, der have haft Forsæt at bedrive Misgierninger, have bestilt Forsonings Messe forud. Det var saadan slags Devotion, som fandtes hos Ludwig XI. hvilken paa sine Knæ bad GUD om Bistand til en ond Gierning at udføre, og lovede at give Penge til Kirker og Klosters, om den havde Fremgang. Det er jo, som Ordsproget lyder: at Stjæle en Huud, for at give den Fattige et par Skoe, eller som den Franske Poet siger:

*C'est un homme d'honneur, d'une piété profonde,
Qui veut rendre à Dieu ce qu'il a pris au monde.*

Søfarende Folk vidne, at Fribyttene eller Sø-Røvere med stor Regularitet holde Morgen og Aften-Lovsange, og haver man mange Exempler paa, at Folk med største Andagt have præpareret sig til Dueller. Hvad er alminde-

GUDFRYGTIGE SKALKE

ligere, end at see ryggesløse Folk i Pavedømmet med Kaars, Helgene og Guder om Halsen og paa Brystet? hvormed de ville give tilkiende, at de ere ligesom udi GUDs Livrée, og derved distingvere sig fra andre. Mon det ikke var bedre ingen Helgen at føre om Halsen, men at have GUD udi Hiertet. Man haver ikke at lede efter flere Exempler. Man haver ikkun at betragte den sædvanlige Altergang, hvorved 3 à 4 gange om Aaret gøres en højtidelig Pagt med GUD, som man strax bryder. Mon det ikke var bedre at gjøre meere og love mindre. Her synes at man gjør 4 gange om Aaret en Pagt med GUD, allene for at bryde en Pagt 4 gange. Hvad kand være sel-sommere? og hvad er dog almindeligere?

Jeg haver eftertænkt Aarsagen til saadan Devotion, men finder ingen nærmere end denne. Det synes, at de fleste bilde sig ind, at, naar de bede, saa bliver GUD dem noget skyldig, og naar de synde, saa blive de GUD noget skyldige, saa at de ansee deres Bønner som et slags Liquidationer, og meene derved at kunde producere Ballance-Regninger paa Debet og Credit. Men det er at befrygte, at saadant Bogholderie intet stik vil holde paa den store Regnskabs-Dag, og at een Streg vil blive giort over den heele Pagina af Credit. Det synes af visse Folks efterladte skrevne Calendere, at de virkeligen maa have giort sig saadan Idée herom. Thi man haver derudi efter Dag og Datum fundet gode og onde Gierninger antegnede. Vel er sant, at der ere ikkun faa, som føre saadant i Pennen, og at de, som saadant giøre, holdes for daarlige Mennesker. Men deslige forargelige Dag-Registere give dog Portrait paa Menneskernes Opførsel herudi: og kand man sige, at Daarligheden er lige stor, enten Regningerne bliver skriftligen forfattede, eller de alleene gøres in mente.

Det synes derfor, at saadant rejser sig af en almindelig Vildfarelse, hvorved man tænker, ved eet Buds Efterlevelse at tilkiøbe sig Privilegium til at overtræde alle de andre. Denne Vildfarelse kand ved intet bedre hæves, end ved at forestille Mennesker, at det var bedre aldeles intet

LIBR. I. EPIGR. 81.

at bede, end at bede og synde vexelviis; og at det var bedre, ingen Pagt at indgaae, end at bryde den strax igien, for ikke at synde baade imod en almindelig Pligt og en særdeles Pagt.

LIBR. I. EPIGRAMM. 81

*Vincitur Hæreticus verbis, Fanaticus herbis;
Impius at solus non nisi verberibus.*

Ligesom Medici føle de Syges Puls, examinere deres Constitution og Sygdommens Natur førend de skrive Recepter: saa maa ogsaa en aandelig Læge nøje efterforske de Synderes Natur og Egenskaber, som han foretager sig at curere, og indrette sine Recepter efter Patientens og Sygdommen. Thi, ligesom en Svitzer cureres paa een Maade, og en Italiener paa en anden, saa behøves der ogsaa skarpere Lud til at toe een Synderes Hoved end en andens; og andre Erindringer maa gøres til eet Slags Mennesker, end til et andet. Thi at prædike een Slags Prædiken for alle Slags Tilhørere er ligesom at en Skolemester vil forklare een Bog for alle Lectier. Dersom han udi Mesterlectie tager sig for at conjugere Amo, beles Lærdommen, som ellers udi de nedrige Lectier er nyttig. Thi hvad som passer sig paa eet Subjectum, passer sig ikke paa et andet. En vis Skibspræst, som var vant til at skrifte Matroses, betienede sig engang af sin sædvanlige Formular, da han af en Hændelse havde den Ære at betiene Provsten: hvilket ingen god Effect kunde have, saasom en Provst synder paa en anden Maade end en Matros, skjønt de begge ere Syndere. Derfor gik den Prædikant ikke ufornuftigen til verks, hvilken, efterat han havde holdet en dybsindig og eftertænkelig Tale, brød omsider af og sagde: *Dette maa være nok for eder, som sidde udi de store Stole: nu vil jeg tale lidt for dem, som sidde paa Skamlerne.* De Taler, de Erindringer, de Opmuntringer ere de kraftigste,